L-UNIVERSITÀ TA’ MALTA
ID-DIPARTIMENT TAL-MALTI
ĊERTIFIKAT FIL-QARI TAL-PROVI BIL-MALTI

MAL 1048 L-Għodod Elettroniċi għall-Qari tal-Provi (2 kretti)

Eżami Frar 2012
L-Ewwel Silta - Traskrizzjoni

Din il-kopja stampata tal-Ewwel Silta tal-eżami qiegħda biex tużaha waqt il-korrezzjoni tal-ortografija. **Xogħol li jsir fuq din il-kopja mhux se jiġi mmarkat.** Kun ċert li l-korrezzjonijiet li tagħmel hawn jidhru fuq il-verżjoni elettronika tas-silta. **Il-verżjoni elettronika biss hija valida għall-eżami.**

Hamsin sena mill-mewt tal-poeta nazzjonali

IL-GBIR TAL-POEZIJI KOLLHA BIT-TALJAN U BIL-MALTI TA' DUN KARM
Ricerka ta' hamsa u tletin sena
Oliver Friggieri

Oliver Friggieri gabar ghall-ewwel darba l-poeziji kollha ta' Dun Karm, kemm bil-Malti u kemm bit-Taljan. Dawn harrgu fil-volum *Dun Karm - Il-Poeziji Migbura* (Klabb Kotba Maltin - Karmen Mikallef Buhagar, 1980) u fil-volum *Dun Karm - Le poesie italiane* (Malta University Press, 2007). F'dan l-artiklu huwa jitkellem fuq l-esperjenza tieghu fil-gbir ta' din l-ewwel edizzjoni kompleta, xoghol li ha hamsa u tletin sena.

Il-poeta wild il-Malti u t-Taljan
Fl-ambjent ta' l-iskola governattiva ta' Haz-Zebbug, fejn Dun Karm Psaila (1871-1961) beda jiehu l-edukazzjoni tieghu fl-1878, is sistema tat-tahglim kienet idur madwar il-lingwa Taljana. Huwa kompla l-istudji tieghu fis-Seminarju Minuri fejn iz-zewg qosma ewlenin tal-istudju kienu l-Latin u t-Taljan, u hekk baqghu ghal hafna ghexieren ta' snin wara. Fis-Seminarju Magguri, fejn huwa segwa l-kors biex isir qassis, it-tradizzjoni kulturali Taljana kienet fl-aqwa taghha. Il-kors letterarju ewlieni ma setax ma jkunx mibni fuq l-gharfien tal-Istorja tal-Letteratura Taljana, minn Dante u Petrarca sa ghalinqas ir-romanticci ewlenin, bhal Foscolo u Manzoni.

Dawn u ohrajn Taljani huma bhallikieku l-persunaggi li jimlew it-tradizzjoni letterarja Maltija stess, u fl-ambjent tematiku-formali taghhom setghet titrawwem il-kitba gdida bil-lingwa lokali, imrawwma hi wkoll, min wara z-zmien Gharbi 'l hawn, f'kuntest neo-Latin.

Zmien twil wara, fl-1945, meta kien ilu madwar tlieta w tletin sena li beda jikteb bill-Malti, Dun Karm stqarr li t-Taljan kien l-ewwel ilsien li gie mghallem lilu u kien joghgbu hafna. Fil-fatt, il-kitba tieghu bit-Taljan, anki dik li tmur lura sas-snin bikrijja, hi ezempju ta' lingwa mhadma tajjeb hafna. Aktar ma kompla jikteb il-poezija, aktar jidher li beda jitbieghed mill-mudelli rettorici tal-letteratura klassika u nejo-klassika. Minn stil klassikeggjanti, elaborat anki bi skop ta' eleganza fiha nnifisha, ghadda ghal espressjoni romantika, wisq eqreb lejn il-forom tat-tahdit ta' tmiem is-seklu dsatax u l-bidu tas-seklu ghoxrin.

Minn Awissu 1912, meta beda jikteb bil-Malti, huwa kompla jesprimi ruhhu skond il-lezzjonijiet il-kbar tat-tradizjoni ghanja li trabba fiha, u l-Malti tieghu huwa ezempju ta' poeta kolt hafna. Hemm wirt kulturali shih li jispjega l-identita' artistika tieghu. Fl-introduzzjoni "L'identita' culturale di Dun Karm", li pprezentajt fil-bidu tal-volum *Le poesie italiane*, ghandha tidher sewwa l-firxa kulturali li torbtu b'mod storikamemt lejali mad-dinja letterarja Taljana, il-hamrija li fiha setet tinbet il-letterratura Maltija bil-Malti. Qabel dik il-fazi, li Dun Karm jirrapprezentaha bl-opra tieghu, hemm il-letteratura Maltija bit-Taljan. Dan kollu tispjegah il-kritika komparata, u jinstab imlaqqa fil-personalita' kumplessa ta' dan il-poeta, f'salib-it-toroq ta' zewg esperjenzi, Maltija u Taljana, li issa kellhom jinghaqdu f'wahda. Is-sena 1912 hi indikazzjoni ta' din is-sintesi.

Dun Karm kompla jiktep bit-Taljan anki wara li ha d-decizjoni li jibda jikteb bil-Malti, kif turi l-kronologija tal-kitbiet tieghu. Madankollu huwa ma tantx kien ifittex li jippubblika jew jigbor il-poeziji. Kemm fil-kas tal-poeziji tieghu bil-Malti, u kemm fil-kaz tal-poeziji bit-Taljan, jien u nfittex ix-xoghlijiet imxerrdin tieghu sibt li kienu diversi dawk x-xoghlijiet li issa kienu se jkunu ppubblikati ghall-ewwel darba, f'dawn il-gabriet kompleti.

Poeta jista' jigbor hu stess il-poeziji tieghu matul hajtu, jew inkella jkollhom ikunu l-kritici li jaghmlu dan ghalih, aktarx wara mewtu. Dan hu l-kaz ta" Dun Karm, kaz ta' xi hadd li relattivament kiteb hafna, u li sa mewtu hu stess baqa ma gabarx ix-xoghlijiet tieghu (bil-Malti, bit-Taljan, u anki l-ftit versi li kiteb b'gost partikolari bl-Ingliz, u bl-Esperanto).

B'dawn il-ftit hsibijiet nista' nirrakkonta fil-qosor il-process twil li segwejt biex gbart il-poeziji li Dun Karm kiteb bit-Taljan bejn l-1889 u l-1946, u li kiteb bil-Malti bejn l-1912 u l-1954. (skond data ta' kitba, jew pubblikazzjoni). Dwar ix-xoghol li jikkoncerna l-gbir tal-poeziji tieghu bil-Malti wiehed jista' jara l-artiklu tieghi "L-esperjenza tieghi fl-istudju ta' Dun Karm u fil-gbir tal-poezija tieghu", ippubblikat fil-ktieb *Dun Karm Psaila - Hsibijiet u Tifkiriet* (ed., Emmanuel Cutajar, Pubblikazzjoni Kunsill Lokali - Zebbug, 2001, pp. 21-35).